

**Leksikon hrvatskog iseljenništva i manjina, ur. Vlado Šakić
i Ljiljana Dobrovšak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i
Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2020., 1096 str.**

U Hrvatskoj matici iseljenika u Zagrebu 21. listopada 2020. (konačno) je predstavljen i tiskani oblik *Leksikona hrvatskoga iseljenništva i manjina*. Na predstavljanju su govorili i nakladnici toga velebnog izdanja – prof. dr. sc. Željko Holjevac, ravnatelj Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, i Mijo Marić, ravnatelj Hrvatske matice iseljenika. Oba su istaknula da je taj leksikon „prvorazredno referentno djelo hrvatske kulture“ te sljedeće: „Posrijedi je pravo leksikografsko blago nacionalnog tipa u kojemu je pozornost uredništva pridana isključivo građi relevantnoj za hrvatski nacionalni korpus i kulturu izvan domovine.“

Na tiskani oblik leksikona čekalo se, zapravo, vrlo dugo jer je taj ambiciozni projekt započeo još 2007. u *Pilaru*. Urednici dr. sc. Vlado Šakić i dr. sc. Ljiljana Dobrovšak okupili su kroz godine respektabilnu ekipu stručnjaka i znanstvenika (uglavnom mlađe i srednje generacije) ne samo iz svojeg instituta nego i iz Hrvatskog leksikografskog zavoda Miroslav Krleža, Nacionalne i sveučilišne knjižnice te vodećih hrvatskih organizacija iz 45 zemalja širom svijeta. Tako je prikupljeno golemo i nezaobilazno gradivo o Hrvatima izvan domovine, ali i onima iz Hrvatske koji su važni za suradnju i proučavanje hrvatske dijaspore i manjina. U tiskano izdanje leksikona uvrštene su 3.464 natuknice (na 1.096 stranica), a u elektroničkoj bazi nalaze se ukupno 12.783 natuknice. To je solidna osnovica za pisanje i izdavanje specijaliziranih enciklopedija o Hrvatima izvan domovine – primjerice enciklopedije Hrvata u Bosni i Hercegovini, enciklopedije hrvatskih manjina u Europi, enciklopedije Hrvata u Amerikama itd. Takva izdanja bila bi vrlo potrebna i korisna kao važan kamenčić u održanju hrvatskoga narodnog bića u svijetu.

Uz urednike, za djelovanje tima od oko 200 suradnika, važnu ulogu u izradi leksikona imali su pojedini voditelji dionica teksta. Tako je dionicu „Hrvatske manjine u susjednim zemljama i hrvatsko iseljenništvo“ vodila Ljiljana Dobrovšak, dionicu „Hrvati u SAD-u“ Danijela Vojak i Filip Tomić, dionicu „Hrvati u Australiji i Novom Zelenadu“ Ivan Hrستیć, dionicu „Hrvati u Kanadi“ Filip Majetić, dionicu „Hrvati u Južnoj Americi“ Ivana Žebec Šilj, dionicu „Hrvati u

Njemačkoj“ Aleksandra Brnetić, dionicu „Hrvati u Austriji“ Ivan Brlić, dionicu „Hrvati u Francuskoj“ Mauricij Frka Petešić, a dionicu „Hrvati u Norveškoj“ Ivan Poljac.

Metodologija obrade sve 3.464 natuknice (od Teodora Božidara Abjanića, organizatora Hrvata u SAD-u, do Zlatka Žužića, novinara iz srijemskih Hrtkovača) tipična je enciklopedijska: mnogo informacija, bez suvišnih opisa i zaključaka. Dakle, riječ je o referentnim i pouzdanim informacijama koje imaju trajnost. Najveći dio natuknica odnosi se na životopise važnijih sudionika koji su kreirali djelovanje i javni život Hrvata izvan domovine, ali i na život u Hrvatskoj. Njihovi oblici djelovanja vrlo su širokog raspona: od jezičara, folklorista i etnologa, povjesničara, organizatora kulturnog života, književnika, slikara i drugih umjetnika, organizatora gospodarskog razvoja i socijalnog položaja Hrvata izvan granica, znanstvenika, razvijatelja odnosa prema domovini i vraćanja u matičnu zemlju i brojnih drugih. Važan dio leksikona na leksikografski način prikazuje rad brojnih hrvatskih organizacija, društava i klubova širom svijeta te posebno važno djelovanje hrvatskih katoličkih misija i crkve, kao i drugih ustanova i organizacija u domovini i izvan nje, koje se bave građenjem boljeg života i suradnje s dijasporom i manjinama.

I iz ovog leksikona daju se iščitati tri osnovna vala hrvatskih migracija. Prvi migrantski val trajao je do 18. stoljeća, a ostavio je trajan trag na nacionalnoj strukturi u hrvatskom nacionalnom prostoru, koji se i te kako osjeća i danas. Prodori Ugara u 9. i 10. stoljeća učinili su Hrvate autohtonim narodnim manjinama u Ugarskoj, Bačkoj i Banatu (sve do rumunjske Keče). Zbog osmanskih prodora u razdoblju 14. – 17. stoljeća, hrvatsko nacionalno biće bilo je zahvaćeno migracijama dramatičnih razmjera – čak trećina Hrvata napustila je svoj dom. U tim okolnostima Hrvati su se (uglavnom) pomicali prema zapadu, a najviše je umanjeno hrvatsko nacionalno biće u Bosni i Hercegovini, gdje je provedena i islamizacija stanovništva te doseljavanje vlašskog (srpskog) stanovništva. Upravo tada Hrvati formiraju svoja naselja u austrijsko-mađarskom Gradišću i okolici. Potkraj prvog vala počinju, iako manje izražene, migracije Hrvata u Novi svijet, osobito Ameriku.

I drugi val migracije Hrvata bio je intenzivan, a trajao je od kraja 18. stoljeća do 1945. godine. Na te migracije utjecala su ratna zabivanja (osobito Prvi i Drugi svjetski rat), ali i ekonomsko-socijalni i politički razlozi. Hrvatska je u okvirima Habsburške Monarhije postala jedna od slabije razvijenih „provincija“, što nije popravljeno ni u vrijeme prve Jugoslavije. U tom valu najviše Hrvata emigrira u novi svijet, prvenstveno u Ameriku i Australiju, ali dosta snažno i u zemlje zapadne Europe (pogotovo u Belgiju, Nizozemsku, Njemačku i drugamo). Emigra-

cijom su osobito zahvaćeni siromašni i dobro naseljeni krajevi Hrvatske, poput otoka, Zagore, Imotske krajine, Hercegovine, Međimurja, pa i Srijema i drugih dijelova zemlje. Ta je emigracija imala snažan utjecaj i na život i ekonomski razvoj domovine.

Treći je val emigracije (još više) potaknut socijalno-političkim razlozima te potragom za poslom. Najintenzivniji dio trećeg vala zbivao se 70-ih godina 20. stoljeća zbog nezaposlenosti i realsocijalističke represije. Tada je u emigraciju otišlo samo iz Hrvatske gotovo 400.000 ljudi. Najnovija ekonomska emigracija odnosi se uglavnom na traženje bolje plaćenog posla, pa odlaze i školovani ljudi – uglavnom u zapadnoeuropske zemlje.

Kroz novoobjavljeni leksikon može se više saznati i o važnosti i uspješnosti Hrvata u uključivanju u život zemlje u koju su emigrirali. Mnogi su se afirmirali u području gospodarstva, znanosti, kulture i sporta. Koliko su jake veze iseljene Hrvatske i domovine, pokazuje angažman i sudjelovanje iseljenika u Domovinskom ratu i stvaranju samostalne Hrvatske. U tom je procesu upravo dijaspora odigrala jednu od najvažnijih uloga. Po udjelu iseljenih u odnosu na broj stanovnika u domovini, Hrvatska se u Europi nalazi u samom vrhu. Zato odnose iseljeničtva i Hrvatske treba razvijati pažljivo i odgovorno, u interesu domovine i dijaspore. U procesima demografske revitalizacije Hrvatske, koje moramo prioritetno provoditi u sljedećem razdoblju, i te kako se računa na emigrantsko znanje, kapital i povratništvo.

I u grafičko-likovnom oblikovanju leksikona sudjelovao je svjetski poznati slikar i hrvatski kulturni radnik Charles Billich iz Australije. Njegov dizajn naslovnice, koju krase slike *Historia Croatica*, vrhunsko je umjetničko djelo. Šteta je, ipak, što u leksikonu nije priložena nijedna fotografija ili ilustracija. Nema isto tako nijedne geografske karte, a bilo bi dobro prikazati vremeplov i promjene u prostornom rasporedu hrvatskih emigranata i manjina. Vjerojatno je taj izostanak ilustracija učinjen zbog štednje pri tisku, a ti se materijali (uglavnom) mogu naći na internetskim stranicama Instituta *Ivo Pilar*.

Dragutin FELETAR